

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE ASİMETRİK BİLGİ SORUNUNUN GİDERİLMESİNE YÖNELİK MÜŞTERİNİN TANINMASINI SAĞLAYICI ORTAK VERİTABANI UYGULAMALARI

Dr. İlhan ŞAHİN*

ÖZ

Finansal piyasaların geneli içinde büyük bir ağırlıkta payı olan bankacılık sektörünün kredilendirme faaliyetlerinde asimetrik bilgi sorunu önemli bir rol oynamaktadır. Söz konusu sorun, kredi piyasalarının baş aktörlerinden bankaların yanlış kararlar almasına neden olarak işlevlerini göstermesinde aksaklıklar yaratabilmektedir. Bununla beraber, asimetrik bilginin yol açtığı ters seçim ve ahlaki tehlike problemlerinin, bankalar arasında geliştirilen müşteriler hakkında bilgilenmeyi sağlayıcı ortak paylaşım uygulamaları aracılığıyla azaltılması mümkündür. Bankaların aralarında oluşturdukları ortak veritabanları ile faydalandıkları kamu bazlı bilgi kaynaklarının Türk bankacılık sistemindeki uygulamasının açıklandığı ve analiz edildiği çalışmamızda, söz konusu uygulamaların kredilendirme faaliyetlerinde asimetrik bilgi sorununun çözümüne önemli derecede katkısı olduğu ve geliştirilmesinin yarar sağlayacağı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Asimetrik Bilgi, Bankacılık ve Veri Tabanları, Kredi Büroları, Müşterinin Tanınması, Bankacılık ve E-Devlet

JEL Sınıflaması: G18, G20, G21

COMMON DATABASE APPLICATIONS FOR RECOGNISING CUSTOMER TO ELEMİNATE THE PROBLEM OF ASSYMETRIC INFORMATION IN TURKISH BANKING SYSTEM

ABSTRACT

Asymmetric information problem play an important role in lending activities of banking sector which has a large share of financial sector. The problem in question caused banks, the main actors of the credit markets, to take the wrong decisions can create some difficulties while implementing their functions. However, adverse selection and moral hazard problems caused by asymmetric information can be reduced through co-sharing applications developed between banks for providing to recognise their customers. In this study, it is analyzed and explained the application of common databases established by banks between them and used public-based information resources in Turkish banking system. It is observed that the applications in question contribute some benefits significantly for resolving asymmetric information problems in lending activities and should be developed.

Key Words: Asymmetric Information, Banking and Databases, Credit Bureaus, Customer Recognition In Banking, Banking and E-State

JEL Classification: G18, G20, G21

* T. Vakıflar Bankası T.A.O, Müdür Yardımcısı, ilhan.sahin@vakifbank.com.tr

1. Giriş

Bankalar, yapıları ve işlevleri gereği aracılık üstlenen kuruluşlar olup, bu fonksiyonlarını yerine getirirken çeşitli risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Söz konusu kuruluşlar için risklerin yönetimi kadar, risklerin kaynağı da önemlidir. Risklerin doğmasına neden olan faktörlerin başında, asimetrik bilginin varlığı gelmektedir. Bankaların, kredilendirdikleri müşterileri hakkında “tam bilgi” sahibi olmasalar bile, buna yakın bir şekilde kredilendirme faaliyetlerini yürütmeleri asimetrik bilgiden kaynaklanan riskin azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Bu amaçla, bankaların, müşterilerini kredilendirmeden önce haklarında risklerini belirlemelerine yardımcı olabilecek bazı araştırmaları yapabilecekleri çeşitli veritabanlarından faydalanmaları mümkün bulunmaktadır.

Bu çerçevede, müşterilerin kredilendirilmesinde dikkate alınabilecek çeşitli bilgilerin yer aldığı veritabanlarından faydalanmak suretiyle asimetrik bilginin iki temel yaklaşımı olan ters seçim ve ahlaki tehlike sorununun en aza indirgenmesi söz konusu olabilecektir.

Çalışmamızda detaylı şekilde yer vereceğimiz bilgi paylaşımının sağlandığı ve bankaların ortak kullanım imkânına sahip olduğu çeşitli veritabanları sayesinde, kredi piyasasının işlerliği yönündeki aksaklıklar azaltılmakta olup, söz konusu bilgi paylaşımının artması finansal krizlerin nedenleri arasında olan asimetrik bilgi sorununun çözümüne önemli derecede katkı sağlamaktadır.

2. Asimetrik Bilgi Kavramı

Ekonomik aktörlerden bir tarafın diğerine oranla daha fazla bilgiye sahip olması ya da tarafların birbirleri hakkında aynı derecede bilgi sahibi olmaması durumu “asimetrik bilgi” (asymmetric information) kavramı ile ifade edilmektedir (Mishkin,1991; Tumay, 2009; BDDK, 2003). Asimetrik bilginin geçerli olduğu durumlarda etkileşim içerisinde bulunan ekonomik aktörlerden daha çok bilgiye sahip olan taraf diğer tarafa karşı haksız bir üstünlük kazanmakta ve bu nedenle ekonomik faaliyetlerin etkin bir biçimde gerçekleştirilmesi mümkün olamamaktadır. Piyasa mekanizması içerisinde kaynakların verimli bir şekilde kullanılması için aktörler arasında bilgi akışının tam olarak sağlanması gerekmektedir. Ancak, bilgi akışının tam olarak sağlanamaması neticesinde ekonomik aktörler arasında ortaya çıkan asimetrik bilgi nedeni ile önemli piyasa aksaklıkları yaşanmaktadır (Karahan, 2006).

George Akerlof'un¹ bahsettiği ikinci el oto piyasası ve sigorta piyasasının yanı sıra finans, gayrimenkul, müzayede ya da daha genel anlamda ticarete konu olan her faaliyette asimetrik bilgi ve bunun etkilerinin gözlemlenmesi mümkündür (Şimşek ve Karakaş, 2007:21).

Gerçekte finansal piyasalar mükemmellikten oldukça uzaktır (Okuyan, 2009). Şen (2006) ve Mishkin (1991, 1994), finansal krizi asimetrik bilgi yaklaşımı ile açıkladığında, finansal

¹Akerlof 1970 yılında yaptığı çalışmasında kullanılmış otomobil piyasalarını inceleyerek, alıcı ve satıcı arasındaki bilgi farklılığından kaynaklanan nedenlerin piyasalarda nasıl bir dengesizlik yaratabileceğini belirtmiş ve asimetrik bilgi kavramını “limon” problemi örneğinden yola çıkarak geliştirmiştir. Akerlof, iyi ve kötü (limon) kullanılmış otomobillerin satışının yapıldığı ikinci el otomobil piyasasında, satıcının otomobillerin iyi kullanılmış ya da kötü kullanılmış olduğunu bildiği halde, alıcının otomobilin niteliği ya da iyi olup olmadığı hakkında yeterli bilgi sahibi olmadığını, yani alıcı ve satıcı arasındaki ilişkide asimetrik bilgi sorununun var olduğunu belirtmiştir. Bu durumun ise nihai olarak, ikinci otomobil piyasasının çökmesine neden olabileceğini ifade etmiştir (Akerlof, 1970:488-500).

piyasalarda bilgi akışının aksamasına ve bu yüzden görevlerini yerine getirememesine vurgu yapmaktadır. Bu halde, finansal piyasalar, fonları en verimli yatırım fırsatlarına etkin bir şekilde kanalize edememekte ve sonuçta yatırımlarda bir azalma ve buna bağlı olarak da ekonomik faaliyetlerde bir daralma meydana gelmektedir (Şen, 2006; Mishkin, 1991; Mishkin, 1994).

Mishkin (1994), finansal krizlerin anlaşılmasında, asimetric bilgi kavramını kullanmıştır. Bu kavram ile finansal krizleri açıklarken finansal yapının temel gerçeklerinden başarılı bir şekilde faydalanmış olup, bunlardan konumuzla ilgili olanlar aşağıda sunulmuştur (Şen, 2006; Mishkin, 1991; Mishkin, 1994):

- a) Finansal sistem önemli derecede regülasyona tabi tutulan sektörlerdendir.
- b) Finansal aracılık, ekonomik döngüde fonların verimli yatırım alanlarına yönlendirilmesinde birincil yöntemdir.
- c) Bankalar, firmaların en önemli harici fon kaynağını oluşturur.
- d) Teminat, borç sözleşmelerinin en önemli özelliklerinden biridir.
- e) Borç sözleşmeleri, şartlarının çoğunlukla finansal kuruluş tarafından belirlendiği ve borçluya önemli sınırlamalar getiren hukuki düzenlemelerdir.

Asimetric bilgi, ters seçim (adverse selection) ve ahlaki tehlike (moral hazard) olmak üzere iki tür probleme neden olmaktadır. Ters seçim, finansal işlemden önce; ahlaki tehlike ise finansal işlemden sonra meydana gelmektedir (Mishkin, 1991; Şen, 2006:3; Şimşek ve Karakaş, 2006). Ters seçim ve ahlaki tehlike problemleri aşağıda detaylı olarak incelenecektir.

Ters seçim ve ahlaki tehlike sorunları genel olarak piyasalarda etkinliği bozan unsurlar olup, asimetric bilgi probleminin çözümünde piyasaların kendi kendine dengeye gelmesini bekleyerek kayıpların oluşması veya tekrür etmesine göz yummak yerine belirli regülasyonların yapılması ve bu amaçla örneğin kredi büroları gibi bilgilenmeyi sağlayıcı bazı kurumsal yapıların teşkil edilmesi daha akılcıdır (Mishkin ve Strahan, 1999:3, Şimşek ve Karakaş, 2006:23; Aras ve Müslümov, 2004; Jappelli ve Pagano, 1999a; Padilla ve Pagano, 1999).

2.1. Ters Seçim Kavramı ve Ters Seçimi Önleyici Tedbirler

Ters seçim (adverse selection), finansal işlem meydana gelmeden yani taraflar arasında kredi sözleşmesi imzalanmadan önce ortaya çıkmakta olup, etkin bir şekilde borç talep eden ve potansiyel olarak daha riskli olduğu değerlendirilen krediler için geçerlidir. Bu türden borçlular, borcu geri ödeme konusunda normal kredi kullanıcılarına göre daha az gönüllü olduklarından, riskli işlere yatırım yapmak suretiyle yüksek faiz ödemeye razıdırlar (Mishkin, 1997:56-60; Mishkin, 2001).

Finansal sistem içerisinde ters seçim sorununa örnek olarak, alacağı krediyi geri ödeme olasılığının çok düşük olduğunu bilen bir banka müşterisinin, bu sebeple alacağı krediye karşılık bankaya çok yüksek faiz oranını ödemeyi kabul etmesi ve dolayısıyla, krediyi ilk sırada alabilmesi gösterilebilir. Bu durumda, asimetric bilgi sorunu nedeniyle kredinin bu müşteriye verilmesi ters seçim durumunu oluşturmaktadır (Aras ve Müslümov, 2004:57).

Ters seçim problemini çözmek için kreditorler geri ödenmeme riskine karşı, kredi riski değerlendirmesi ve müşterileri hakkında araştırma yaparlar.

Ters seçim probleminin çözülmesini amaçlayan tedbirleri, bankacılık sistemine ve çalışma konumuza uyarlayarak dört farklı gruba ayırıp inceleyebiliriz (Şen, 2006; Mishkin, 1994; Mishkin, 1997; Padilla ve Pagano, 1999; BDDK, 2003):

a) Özel bilgi üretimi ve satışı: Amaç, kredi talep edenler hakkında ayrıntılı bir bilgiyi kredi arz edenlere sağlayarak asimetrik bilgi problemini ortadan kaldırmaktır. Kredi talep edenler hakkındaki bilgi, kredi derecelendirme kuruluşları, kredi büroları veya diğer bilgi paylaşım şirketlerinden temin edilebilir.

Bu şirketler, gerek bireysel gerekse kurumsal bazda kredi kullanıcılarının çeşitli bilgilerini üyelerine (finansal kuruluşlar, yetkili bireyler veya finansal araçlar) satarlar. Bununla beraber finansal piyasalardaki ters seçim problemini özel bilgi üretimi ve satışı ile tamamen bertaraf etmek mümkün değildir. Özel bilgi üretimi ve satışı, bazılarının bu bilgiden hiçbir bedel ödemediği yararlanmasına yani, bedavacılık problemine (free-rider) yol açar. Bedavacılık problemi, birilerinin bedel ödeyerek elde ettikleri bilgiden ödeme yapmayanların da faydalanması durumudur. Bilgiye yaptıkları ödeme ile belli bir maliyet üstlenen birey veya firmalar, karşılığında bir kazanç elde etme beklentisini taşırlar. Bankacılık sisteminde bu sayede daha az riskli firmalar daha düşük maliyetle piyasa ortalamalarının altında, riskli firmalar ise daha yüksek maliyetlerle borçlanabilirler. Sonuçta bilgi için bedel ödeyen kreditor, hedeflediği kazancı elde edemeyebilecektir. Bu durum, daha az bilgi satın alınması ve üretilmesine neden olabilir.

b) Bilgilenmeyi arttırıcı kamusal düzenlemeler: Kamu otoritesi, düzenleyici ve denetleyici kurullarla finansal sistemin etkinliğinin arttırılmasında önemli bir rol üstlenebilir, finansal kuruluşların risklerini azaltıcı yasal düzenlemeler yaparak bilgi üretilmesini ve kullanılmasını sağlayabilir. Bilhassa, günümüzde gelişen teknolojiyle birlikte yaygınlaşan e-devlet uygulamaları ve kamu düzeni içerisinde tutulan veri tabanları buna örnek verilebilir. Bilgilenmeyi arttırıcı kamusal düzenlemeler, ters seçim problemini azaltmasına rağmen, tamamen ortadan kaldırmaz. Özellikle, diğerlerine göre kurumsal yapısı daha gelişkin firmalar şeffaf hareket ederek; satışları, gelirleri ve varlıkları hakkında kamuoyunu bilgilendirsele dahi, yine de yatırımcıdan daha fazla bilgiye sahiptirler. Bu sonuç, finansal piyasalarda hala bilgi asimetrisinin olduğunu gösterir. Ayrıca kamuoyuna verilen bilgilerin tamamen doğru olduğu hususunda her seferinde yaşanan krizler sonucunda kuşkular daha da artmış ve firmalar hakkında sunulan bağımsız denetim raporları sorgulanır olmuştur.

c) Finansal aracılık: Finansal araçlar, asimetrik bilgiden kaynaklanan problemleri izleme (monitoring) faaliyetleriyle azaltırlar. Dolayısıyla, bu kurumları sıradan bir borç verenden ayıran temel özellik izleme faaliyetlerinde uzmanlaşmış olmalarıdır. Bu kapsamda söz konusu kurumlar, firma hakkında bilgi üretmek suretiyle yaptıkları analizlerle iyi ve kötü firmaları birbirinden ayırt etme imkânına sahip olurlar. Böylece, finansal araçlar sayesinde tasarruflar, verimli alanlara yönlendirilebilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde bankalar, finansal araçlar olarak özel bir öneme sahiptirler. Bu ülkelerde finansal piyasaların yeterince gelişmemiş olması, bankaların önemini arttırmıştır. Ayrıca bankalar, müşterileri ile geliştirdikleri uzun vadeli ilişkiler sayesinde bilgi toplama avantajına da sahiptirler.

d) Teminat ve net işletme değeri:

- Teminat, borçlunun borcunu zamanında ödeyememe riskine karşılık olarak borç verene alımını taahhüt ettiği maldır. Teminat, borçlunun zamanında borcunu ödeyememesi halinde borç verenin zararını karşılamayı hedefler. Borç veren, teminatı satarak kayıplarını

telafi etme imkanına sahip olacaktır. Bu yüzden teminatla güvence altına alınan borcu, kreditor vermeye daha fazla istekli olacaktır. Bu suretle, teminatın yeterince iyi kalitede olması ile borç alan ve veren arasındaki asimetrik bilginin önemi azalacaktır.

- Net işletme değeri, firmanın varlıkları ile yükümlülükleri (aktif ve pasif kalemler) arasındaki farktır. Net işletme değeri teminata yakın bir performans sergiler ve borç sözleşmesinde alacağı konu olur. Net işletme değeri yüksek olan bir firma, borcunu zamanında ödeyemese bile, sözleşmeye dayanarak kredi veren taraf pozitif işletme değerini almaya hak kazanacak ve onu satarak zararını telafi edebilecektir. Ayrıca, net işletme değeri yüksek olan firmaların, borcunu zamanında ödeyememe olasılığı düşük olanlara göre daha azdır. Çünkü firma, borcunun tamamını ödeyebileceği varlıklara sahip olup, daha üretkendir. Borçlu firmaların yüksek bir net işletme değerine sahip olması, ters seçim probleminin sonuçlarını hafifletecektir. Borç veren firmalar ise kredilendirmeye daha istekli olacaktır.

2.2. Ahlaki Tehlike Kavramı ve Ahlaki Tehlikeyi Önleyici Tedbirler

Ahlaki tehlike (moral hazard), finansal işlem meydana geldikten yani, taraflar arasında kredi sözleşmesi yapıldıktan sonra ortaya çıkan bir asimetrik bilgi problemidir. Borcu alan tarafın, aldığı kredinin geri ödenmesinde zorluklar yaratması veya imkânsız kılması gibi istenmeyen veya ahlaki olmadığı düşünülen bir takım faaliyetlere girişmesi sürecini ifade eder. Diğer bir ifadeyle, ahlaki tehlike, borçlunun yüksek getiri beklentisiyle riskli faaliyetlere girişmesi sonucu oluşan risktir (Mishkin, 1997:56-57).

Ahlaki tehlike probleminde, kreditorler, kredi kullanıcılarının aldıkları fonu kullandıkları proje ya da kullanım amaçlarının kalitesini belirlemede güçlük yaşarlar. Bu yüzden kredi kullanıcıları, kreditorleri zarara uğratabilecek riskli ve temerrüt olasılığını arttıran faaliyetlerle uğraşma güdüsüne sahiptirler. Ayrıca, kredi kullanıcısının fonladığı riskli projenin başarılı olması durumunda, yatırılan paranın çok üzerinde ve tek taraflı bir kazanç sağlaması olasılığına karşın; başarısız olduğu takdirde ise kreditorün, zararın büyük bir bölümünü üstlenmek zorunda kalmasının söz konusu olması da ayrı bir olasılıktır. Sonuçta, kredi sağlayıcıları ile kullanıcıları arasında ahlaki tehlikeden kaynaklanan çıkar çatışması, birçok kredi sağlayıcı kuruluşun daha fazla borç vermemesiyle yatırım faaliyetlerini alt düzeylere geriletebilecek veya fon kullanımını azaltabilecektir (Mishkin, 1991; Mishkin, 1996:3; Mishkin,1997; Şen, 2006).

Bankalarda ahlaki tehlikeyi asgari seviyeye indirgemekte kullanılan araçları aşağıda sıralandığı şekilde ele almak mümkündür (Cengiz, 2010; Şen, 2006):

a) İzleme ve gözetleme: Finansal piyasalarda bilgi problemini çözmeye sahip oldukları avantajlar nedeniyle bankalar ve diğer finansal araçlar önemli rol oynamaktadır. Zira, bankalar bilgi toplamada uzmanlaşmış kurumlardır. Bankalar kredi verdiği müşterilerinden kişi ya da firmaları izleyerek haklarında bilgi sahibi olabilir ve geri ödemelerde aksaklıklar yaşandığı anda gerekli müdahaleyi yaparak ahlaki tehlikeden kaynaklanabilecek zararlarını asgari seviyeye indirebilirler. Özellikle büyük çapta kredi sağladıkları firmalara zaman zaman yapacakları ziyaretler ve istihbarat faaliyetleriyle asimetrik bilgi problemini önemli derecede çözüme kavuşturabilirler.

b) Kamusal düzenlemeler: Hükümetler ve kamu kuruluşları sahip olduğu bazı bilgileri yapacakları yasal düzenlemelerle finansal kuruluşların erişimine açabilir ve ahlaki tehlike probleminden kaynaklanan riskleri azaltabilirler. Örneğin takibe düşerek hiçbir şekilde borcunu ödemeyen ve yerini değiştiren bir müşterinin, nüfus kayıt sisteminden ikamet

ettiği en sonki adresi tespit edilebilir ya da işyerini değiştiren bir müşteri için sosyal güvenlik numarasından sosyal güvenlik sistemine erişilerek çalıştığı en sonki işyerine ulaşılabilir.

c) Borç sözleşmeleri: Borç sözleşmeleri kredi verenlere, müşterilere ve firmalara sağladıkları kredilere önemli derecede güvence sağlayacağı için faaliyetlerin gözetleme ve izleme ihtiyacını belirli bir dereceye kadar azaltacaktır. Fakat, kreditorler, kredi sağladıkları kuruluşlara verdikleri kredinin akibetini öğrenebilmek ve takip edebilmek için sözleşmeye özel maddeler koyabilirler. Buna proje kredileri örnek olarak verilebilir.

3. Bankacılık Sektöründe Asimetrik Bilgi Sorunu ve Müşterinin Tanınması

18. yüzyıldan itibaren, birçok önemli iktisatçı eksik bilginin ekonomi üzerindeki etkilerine vakıf olmuştur. Bunlar arasında Smith, Marshall, Weber, Sismondi ve Mill gibi iktisatçılar dahil edilebilmektedir. Örneğin Smith, firmaların faiz oranlarını arttırdıklarında, en iyi borçluların piyasadan çekildiklerini tespit etmiş ve eğer borç verenler, riskleri tam olarak bilmiş olsalardı, borçluya uygun bir risk primi yükleyerek problemi çözebileceklerini belirtmiştir (Alp, 2010:176).

Finansal piyasalardaki gelişmeler ve sorunlar ekonominin genelini de etkilemektedir. Bilgi asimetrisinin finansal piyasalarda var olduğu ve bunun makroekonomik etkilerinin bulunduğu, yapılan çalışmalar neticesinde ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, bilgi asimetrisi, Walrasian² anlamdaki dengenin finansal piyasalarda ve özellikle kredi piyasalarında oluşmasına engel teşkil etmektedir (Fidan, 2011:42).

Asimetrik bilgi ile ilgili finansal piyasalarda yaşanan sorunlar hakkında literatürde, en önemli çalışmalar 1970'li yıllardan itibaren yapılmaya başlanmıştır. Bunlar arasında Akerlof (1970), Jaffee ve Russell (1976) ile Stiglitz ve Wisse (1981) tarafından yapılan çalışmalarda finansal piyasalar ve özellikle kredi piyasalarında asimetrik bilginin varlığı ve etkileri ile önemli tespit ve sonuçlara ulaşılmıştır. Söz konusu çalışmalarda, finansal piyasalarda diğer piyasalara göre bilgi eksikliğinin ve belirsizliğin daha yoğun şekilde bulunduğu, finansal piyasalar içinde özellikle kredi piyasalarında asimetrik bilgi ile ilgili sorunların daha yoğun şekilde yaşandığı ve bu durumun piyasaların işleyişini yerini getirirken, ters seçim, ahlaki tehlike ve kredi tayınlanması gibi sonuçlar doğurmak suretiyle etkilediği belirtilmiştir.

Yukarıda ifade edilenlerden yola çıkarak bankaların karşı karşıya kaldığı temel bilgi probleminin, kredi olarak verdikleri paranın nasıl kullanıldığını bilmemeleri olduğu söylenebilir. Dolayısıyla kredi piyasasının mükemmel olarak ve tam bilgi ile çalışmaması nedeniyle, kredilerin talep edenlere verimli bir şekilde aktarılması gereklidir. Bu noktada, bankalar bilgi sorunu karşısında kredilerin geri dönmeme riskini almak istemedikleri için çoğu zaman kredi tayınlamasına giderler (Aras ve Müslümov, 2004).

Kredi tayınlanması (credit rationing), asimetrik bilgi nedeniyle meydana gelen ters seçim probleminin kredi piyasasındaki sonucudur. Kredi piyasasında talebin arzı aşması, yani borç talep edenlerin cari faiz oranından hatta yüksek faiz oranlarını ödemeye razı olsalar bile istedikleri kadar borçlanamamaları durumudur.

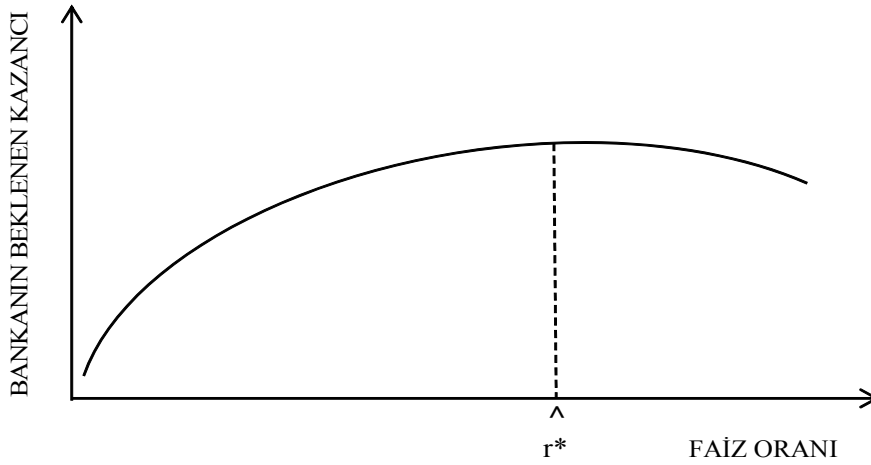
Stiglitz ve Weiss (1981) tarafından yapılan çalışmada riski yüksek olup da kredi talep eden müşterilerin yüksek faiz oranından kredi almaya riski düşük olanlara göre daha istekli olmalarından dolayı, bankaların yüksek risk grubundaki müşterilerine faiz oranlarını

²Matematik okul diye anılan Lozan Okulu'nun kurucusu olan Neo klasik iktisatçılardan Leon Walras tarafından öne sürülen denge kuramı kısaca, para, mal ve işgücü piyasalarında eşanlı dengeyi açıklamaktadır.

arttırmalarının ters seçim sorununu daha da kötüleştireceği vurgulanmıştır. Bu nedenle, kreditorlerin fazla talebi, faiz oranlarını arttırmak yerine, kredi tayinlaması ile ortadan kaldırmaya çalışmaları daha akılcı bir yol olarak gösterilmiştir. Bu çerçevede, bankalar, kredi verirken geri ödeme olasılıkları daha yüksek olan borçluları bilmek isteyecekler ve bu amaçla çeşitli yöntemlerle kredi talep eden müşterilerini ayırıştırma yoluna gideceklerdir. Yüksek faiz ödemeye istekli borçluların riskliliği diğerlerine göre daha fazla olabilir. Onların daha yüksek faiz oranlarından borçlanmaya istekli olmalarının nedeni, krediyi geri ödeme olasılıklarının düşük olduğunun farkında olmalarıdır. Dolayısıyla, faiz oranları yükseldikçe borçlananların ortalama riskliliği artacak, muhtemelen de bankanın kârlılığı düşecektir. Sonuç olarak, denge, arz ve talep klasik iktisat kuramındaki gibi piyasa kuralları çerçevesinde oluşmaz ve kredi tayinlaması durumu ortaya çıkar, banka aşırı kredi talebi ile karşılaştığında faiz oranını yükselterek kârlılığını arttıramaz (Stiglitz and Weiss, 1981).

Şekil 1. Bankanın Beklenen Kazancını Maksimize Eden Faiz Oranı

Kaynak: Stiglitz ve Weiss, 1981:394

Stiglitz ve Weiss'in (1981:394) yaptığı çalışmada yukarıda Şekil 1'de yer alan Grafikte görüldüğü üzere, kredi arz ve talebinin faiz oranına bağlı olarak değiştiği ve r^* faiz oranında bankanın beklenen kazancının maksimum seviyede gerçekleştiği vurgulanmıştır. Grafikte, r^* noktasına kadar bankanın beklenen kazancının faiz oranının artış hızından daha yavaş arttığı görülmektedir. Bankanın getirisinin maksimum olduğu r^* noktası optimum faiz oranı olarak tanımlanmakta olup, bu noktada kredi talebi kredi arzını aşmakta ve bundan sonraki oranlarda beklenen kazanç düşmektedir. Banka için söz konusu faiz oranından sonraki oranlarda verilen kredilerde daha yüksek faiz oranından borçlanmaya razı olan riski yüksek müşterilerin bulunduğu kabul edildiğinden, bankanın beklenen kazancında azalma başlamakta ve bu noktadan sonra kredi tayinlaması yaşanmaktadır (Stiglitz ve Weiss, 1981).

Görüldüğü üzere, bankacılık sektöründe müşterinin tanınmasını sağlayıcı veri kaynaklarının yetersiz olması asimetrik bilgi sorununu doğurmakta ve bu sorun nedeniyle sektörde kredi tayinlaması yaşanmaktadır. Sonuç olarak, sektörde fonlar doğru bir şekilde kanalize edilememekte ve piyasa aksaklıkları oluşmaktadır.

Asimetrik bilgiye dayanan ters seçim sorununu ortadan kaldırmak için bankalar çeşitli yollara başvururlar. Çünkü bankanın krediden beklenen getirisi, kredinin geri ödenmesine bağlıdır. Bu yüzden banka, geri ödeme ihtimali daha yüksek olan borç alıcılarını belirlemek ister. İyi borç alıcısını belirlemek ise uğraş gerektiren bir iştir. Bu nedenle bankalar çeşitli ön

eleme araçları kullanırlar. Piyasadaki alıcılar için bankalar, şu üç aşamada bilgi edinim faaliyetlerine girişerek rekabet ederler (Erdoğan, 2008:7):

- İlk aşamada, bankalar, kredi piyasasına girip girmemekte ve alıcıya ilişkin özel bilgiyi edinmeye yarayan ön eleme teknolojisine nasıl yatırım yapacaklarına karar verirler.
- İkinci aşamada, bu yatırımlara bağlı olarak bankalar krediye başvuranları ön elemeyi geçirip geçirmeyeceklerine karar verirler. Alıcı hakkında yapılacak ön eleme, bankaya alıcıların cinsi, yani riskli olup olmadıkları hakkında bilgi verici bir sinyal olacağından daha iyi bir kredi dağılımına yol açacaktır. Ancak, bu belirleme, alıcının ön eleme yapan bankaya olan uzaklığına bağlıdır.
- Piyasaya giriş şartlarına ve alıcıya ilişkin özel bilgiye bağlı olarak bankalar üçüncü aşamada, faiz oranları teklifleri ile diğer bankalarla rekabet ederler. Bu teklifler banka ile alıcılar arasındaki bilgi eksikliğine göre değişir. Son olarak alıcılar kendilerine en düşük faiz oranında krediyi veren bankadan kredilerini alırlar.

Ön eleme dürüst alıcı ile dürüst olmayan alıcıyı birbirinden ayırmaya yarar. Bankalar, alıcılara ilişkin ön eleme sürecinde; kimi zaman faiz oranlarından, kimi zaman teminat miktarlarından, kimi zaman da alıcılar hakkında bilgi edinmelerini sağlayacak çeşitli bilgilerin kayıt edilip saklandığı veri tabanlarının bulunduğu kredi büroları veya risk merkezleri gibi değişik kaynaklardan faydalanırlar (Erdoğan, 2008). Söz konusu veri tabanları aynı zamanda müşterinin zaman içerisinde doğabilecek risklerinin de yansımalarına kaynaklık edeceğinden, müşterinin banka ile gelecekteki ilişkilerinin izlenmesi konusunda da faydalı olurlar.

Kimlik ve adres bilgilerinden başlayarak, müşterinin tanınmasını sağlayıcı daha önce girdiği kredi ilişkilerinde gösterdiği davranışları ve çeşitli ödeme kayıtlarının bulunduğu veri tabanları asimetrik bilginin giderilmesinde pratikçe dönüşerek sorunun çözümüne aracılık eder.

Sonuç itibarıyla, asimetrik bilginin yol açtığı problemleri asgari seviyeye indirmek için finansal sistemin izlenmesi ve kontrol edilmesi ile veri tabanlarını besleyecek bilginin üretimi ve paylaşımı gereklidir (Mishkin, 1997; Mishkin, 2001).

4. Bankacılık Sisteminde Asimetrik Bilgi Sorununu Gidermeye Yönelik Ortak Veritabanı Uygulamalarına Genel Bir Bakış

Bankacılık sektörü için “bilgi” kritik derecede önem arz eden bir girdi niteliği taşır (Karapetyan ve Statescu, 2009:1). Bu nedenle, sürdürdükleri faaliyetleri gereği bankalar, ters seçimi önlemek için bilgi toplama, ahlaki tehlikeyi önlemek için müşterilerini gözetleme ve izleme ihtiyacı duyarlar (Cengiz, 2010). Ayrıca, finansal piyasaların ve beraberinde kredi piyasalarının derinleşmesi, kredi kullanıcıları ile ilgili doğacak risklerin azaltılması, kontrolü ve takibini gerekli kılmıştır. Bilgi işlem ve paylaşım süreçlerinde yaşanan teknolojik gelişmeler ise asimetrik bilgidan kaynaklı sorunların tespit ve çözümüne kolaylık getirmiştir.

Bu amaçla, birçok ülkede, kredi veren kuruluşların üstlenmiş oldukları risklerin belirlenmesi, gözetim ve denetimin gerçekleştirilmesi ve kredi sisteminin daha sağlıklı işlenmesini sağlamak amacıyla, risk bilgilerinin derlenmesi ve dağıtılmasına yönelik sistemler kurulmuştur. Risk verileri bazı ülkelerde sadece kamu otoriteleri tarafından toplanırken, bazı ülkelerde sadece özel kredi kuruluşları tarafından izlenmekte, birçok ülkede ise hem kamu hem de özel kurumların bulunduğu karma modelin benimsendiği görülmektedir. Sadece kamu kredi kayıt merkezlerinin olduğu ülkelere, Belçika, Fransa ve Endonezya; sadece özel kredi

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 33 Kasım – Aralık 2012

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

bürolarının olduğu ülkelere ABD, Kanada, Hollanda, İngiltere, İsviçre ve Polonya; karma yapıların olduğu ülkelere ise Almanya, Avusturya, Bulgaristan, İtalya, İspanya, Portekiz, Malezya, Arjantin, Brezilya ve Meksika örnek gösterilebilir. Kamu kredi kayıt kuruluşlarının kuruluş amaçları da farklılık gösterebilmektedir. Bir kısım ülkelerde bankacılık gözetim ve denetim fonksiyonunun bir parçası olarak bu bilgiler değerlendirilirken, günümüzde kredi geçmişinin izlenmesi en önemli fonksiyon olarak ön plana çıkmaktadır (TCMB, 2011:62).

Bazı ülkelerde kredi verenler, kredi büroları olarak bilinen bilgi brokerları aracılığıyla bilgi alışverişinde bulunarak, yeni müşterileri hakkında bilgi alırlar. Piyasanın büyüklüğü de bilgi paylaşımı isteğini artırır. Diğer taraftan bilgi paylaşımı, borçlandırma faaliyetlerini her zaman arttırmaz. Kredi bürolarından kaynaklanan artış, ancak güvenli kredi kullanıcılarının yüksek fiyat sebebiyle dışında kaldıkları ters seçimli piyasalarda gerçekleşir (Erdoğan, 2008:11).

Esasen, kredi tayinlaması yapmak yerine piyasada oluşan denge faiz oranından daha yüksek oranlarda kredi kullanırmak, günümüzde gelişen kredilendirme sistemlerinde daha geçerli uygulamalardır. Müşteriler hakkında veritabanları aracılığıyla edinilen bilgiler çerçevesinde yapılan skorlamalar neticesinde alınan puanlara göre firma riskliliği değerlendirilip faiz fiyatlaması yapılabilmektedir. Böylece kredi tayinlamasına alternatif olarak, doğrudan firma skoru ya da risk derecelendirmesi baz alınarak yapılan faiz fiyatlaması ile kredilendirme yapılabilmekte ve kredi piyasaları derinleşerek daha işlevli bir şekilde faaliyet gösterebilmektedir.

Ülkedeki banka ya da belirli finansal kuruluşların, edinmeyi düşündükleri müşterileri hakkında çeşitli kredi veya diğer nitelikteki bilgilerinin paylaşımı amacıyla ortak veri tabanlarının oluşturulmasını kabul etmesi durumunda, kredi bürosu finansal kuruluşla ilişkiye giren ya da krediye başvuran alıcıların kaliteleri hakkında tüm üyelerin sağladığı bilgilerin bulunduğu ve üyelerin ulaşabileceği ortak bir veritabanında bilgileri birleştirerek kullanıma sunabilir (Padilla ve Pagano, 1999).

Kredi bürosu topladığı bilgiye göre birçok türde kredi raporu oluşturabilir ve söz konusu bilgiler müşterinin tanınmasında kullanılır. Bu çerçevede paylaşılan bilgiler iki kategoriye ayrılıp incelenebilir. Siyah ya da negatif bilgiler, borcunda gecikme olan ya da aldığı borcu geri ödemeyen müşteriler hakkında bilgi içerir ve kredi kullandırım sürecinde müşterinin ödemelik durumu ile ilgili bir değişiklik olduğunda veri tabanına işlenir, böylece birden çok kredi kurumunda borcu bulunan müşterinin durumundan diğer kurumlar haberdar olabilir. Böylece, gerçek ya da tüzel kişi müşteriler, kredibilitelerinin azalmasını istemediklerinden ödemelerinde daha dikkatli olmaya çalışacaklardır. Beyaz bilgiler ise kredi müracaatçısı hakkındaki varlık ve yükümlülük, garanti ve kefalet, ödeme vadesi ve geri ödemeler, iş ve nüfus kayıt sistemindeki bilgileri içerir (Jappelli ve Pagano, 1999a:11).

Kredi bürolarının dünyadaki uygulamalarına bakıldığında, müşterilerin negatif bilgileri yanında, özel ve kamu bazlı birçok kaynaktan faydalanarak mali, demografik, mahkeme ve icra ve tapu kayıtlarına varanek çeşitli bilgileri veritabanlarında toplayıp işlemek suretiyle üyelerinin paylaşımına sundukları görülmektedir (Jappelli ve Pagano, 1999b:3).

5. Türk Bankacılık Sisteminde Asimetrik Bilgi Sorununu Gidermeye Yönelik Ortak Veritabanı Uygulamaları

5.1. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Risk Merkezi

TCMB Risk Merkezi, bankalar ve diğer mali kuruluşların müşterilerinin veya kredi isteklilerinin tüm mali sistemden kullandığı toplam kredi miktarını devamlı ve güncel olarak görmelerini sağlamak ve kredi kullandırım kararlarında yardımcı olmak amacıyla 1951 yılında İstanbul'da kurulmuş olup, mali sistemin derinleşmesi ve mali kuruluşlardaki gelişmeye paralel olarak günümüze kadar işlevleri ve katılımcı finansal kuruluşların sayısı artmıştır (TCMB, 2011). Kredi izleme sistemi olarak da adlandırılan bu fonksiyon Türkiye'de aynı zamanda, bankalarca kurulan Kredi Kayıt Bürosu A.Ş. tarafından da sürdürülmektedir (TCMB, 2007).

TCMB risk merkezinde toplanan veriler aracılığıyla, Türkiye genelindeki genel kredi hacmi ile sektörel dağılımının bilinmesi ve izlenmesi, bir firma veya gerçek kişiye ödeme gücünün üzerinde kredi verilmesinin önlenmesi ve riskin oluşumuna engel olunarak bankacılık kesimine olan güvenin sürdürülmesi de amaçlanmaktadır (TCMB, 2002). Sistemde firma ve bireylerin, pozitif ve negatif kredi bilgileri değişim konusu yapılmaktadır (TCMB, 2007).

Risk Merkezinde toplanan verilerden finansal kuruluşlar ve bankalar yararlanmak suretiyle, genel ekonomik gidişatı tahmin edebilir ve buna göre pozisyon alabilirler. Risk Merkezi, aşırı risk alan kredi kullanıcılarının tespitine aracı olduğundan, bu noktada asimetrik bilgi sorununun çözümüne faydalı olur.

Ayrıca, kuruluşundan bugüne dek söz konusu Merkez'den faydalanan katılımcıların sayısı ve çeşidinde artış yaşanmıştır. Başlangıçta Risk Merkezi katılımcısı sadece bankalar iken, 2000 yılı Haziran ayından itibaren faktoring ve finansal kiralama şirketleri, 2005 yılının Şubat ayından itibaren tüketici finansman şirketleri, 2007 yılının Ekim ayından itibaren de varlık yönetim şirketleri sistem kapsamına alınmıştır (TCMB, 2011).

Buna ilaveten, Risk Merkezi'ne paylaşılan bilgilerin tür ve içeriği de zaman içinde artmış olup, bunlar aşağıda sıralanmıştır (TCMB, 2002; TCMB, 2011):

- Kredi limit ve risk bilgileri,
- Ödememe protestosu çekilen senet bilgileri,
- Negatif nitelikli bireysel kredi borçlularının kimlik bilgileri,
- ve son olarak 5941 sayılı yeni Çek Kanunu ile birlikte karşılıksız çek bilgileri de Risk Merkezinde toplanarak merkezleştirilmiş ve katılımcılar ile paylaşılmaya başlanmıştır.

Hali hazırda, Risk Merkezi'nin, 48 banka, 11 tüketici finansman şirketi, 6 varlık yönetim şirketi, 36 finansal kiralama, 75 faktoring şirketi ile Kredi Garanti Fonu A.Ş. olmak üzere toplam 177 adet katılımcısı ve bilgi aldığı Tasarruf Mevduatı Sigortası Fonu ile Sermaye Piyasası Kurulu'ndan oluşan 2 kaynak kuruluşu bulunmaktadır (TCMB, 2011).

Risk Merkezi'nin paylaşımına konu ettiği bilgilerin ve katılan kuruluşların sayısı ve çeşidinde artış sağlanmış olmakla birlikte, finansal sistemde günden güne ve artan hızda sürekli değişiklikler yaşanmaktadır. Yaşanan her krizde bilginin ve bilgi paylaşımının ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Nedenleri karmaşıklaşan finansal krizlerin önüne geçilmesi için, yeni sistemler ile müşterinin değerlendirilmesi ve çeşitli senaryolarla yapılan

risk analizlerine ihtiyaç duyulmuştur. Nihayetinde tüm bunların yapılabilmesi için kaynak olan bilginin önemi de artmıştır.

Bu amaçlarla, daha önce TCMB Risk Merkezi tarafından sunulan bilgi paylaşımı hizmetlerinin, dünyada merkez bankalarının ekonomide üstlendiği rollerdeki değişim ve gelişen yeni şartlar gözönünde bulundurularak Türkiye Bankalar Birliği'ne devredilmesine yönelik yasal düzenleme yapılmıştır.

6111 sayılı Kanun ile TBB nezdinde Risk Merkezi'nin kurulmasını düzenleyen yasa 13 Şubat 2011 tarihinde kabul edilmiş, 25 Şubat 2011 tarih ve 27857 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Böylece daha önce 1211 sayılı TCMB Kanunu içerisinde Risk Merkezi ile ilgili yer alan düzenlemeler yürürlükten kaldırılmıştır. Söz konusu yasal düzenleme ile bilgi paylaşımında daha fazla kredi ve finansal kuruluşun faydalanabilmesi ve hatta bilgilerin finansal kuruluşlar dışındaki ilgili üçüncü kişilerle paylaşılmasının da önü açılmıştır. Ayrıca, Risk Merkezince, gerçek ve tüzel kişilerin, parekende satış firmalarına, elektrik, su, doğalgaz, vb. borçlarına ilişkin bilgilerin gerekli hukuki altyapı oluşturulduktan sonra paylaşılması mümkün olabilecektir. Devir işlemlerinin, Risk Merkezinin kuruluşu ile ilgili TBB nezdinde teknik altyapı tamamlandıktan gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 2011).

5.2. Kredi Kayıt Bürosu

Kredi Kayıt Bürosu (KKB), 5411 sayılı Bankacılık Kanununda öngörüldüğü üzere (md.73/4)³ kredi kuruluşları (mevduat bankaları ile katılım bankaları) ile finansal kuruluşlar (kredi kuruluşları dışında kalan ve sigortacılık, bireysel emeklilik veya sermaye piyasası faaliyetlerinde bulunmak veya Bankacılık Kanununda yer alan faaliyetlerden en az birini yürütmek üzere kurulan kuruluşlar ile kalkınma ve yatırım bankaları ve finansal holding şirketleri) arasında en az beş banka tarafından kurulacak şirketler vasıtasıyla yapacakları her tür bilgi ve belge alışverişini sağlamak amacıyla anonim şirket türünde kurulan bilgi değişim kuruluşudur. KKB üyesi olan kuruluşlar müşterilerine ait kredi bilgilerini bu Kanunun aynı maddesi uyarınca birbirleriyle paylaşmaktadırlar (KKB, 2011).

1995 yılında kurulan Kredi Kayıt Bürosu A.Ş., yukarıda belirtilen amacı doğrultusunda geliştirdiği ve Kredi Referans Sistemi olarak adlandırıp tesis ettiği sistemi Nisan 1999'da sektörün hizmetine sunmuş olup; bugün itibarıyla 100 üye kuruma hizmet vermektedir (KKB, 2011; TCMB, 2007).

Kredi Kayıt Bürosu'nun üyelerine sunduğu hizmetler çeşitlilik arz etmekte olup, bunlar aşağıda sıralanmıştır (KKB, 2011):

KRS-Kredi Referans Sistemi: Kredi Referans Sistemi, KKB A.Ş. üyesi olan kurumlar arasında, bireysel kredi ürün müşterilerine ait detaylı bilginin, kredi kararı aşamasında risk faktörünün belirlenmesine ve dolayısıyla da riskin minimize edilebilmesine olanak sağlamak üzere çağdaş yöntemler kullanılarak paylaşımına olanak sağlayan bir "bilgi paylaşım sistemidir". Söz konusu sistem aracılığıyla asimetrik bilgi dahilinde temel yaklaşımlardan biri

³ **MADDE 73/4.** Kredi kuruluşları ve finansal kuruluşların destek hizmeti kuruluşları ile aralarında akdedecekleri yazılı sözleşmeler çerçevesinde bu kuruluşların müşterilerinin risk durumlarının izlenmesi, değerlendirilmesi, kontrolü ve müşteri hizmetlerinin yerine getirilmesi nedeniyle yapılacak bilgi ve belge alışverişi ile hizmet temini ve ayrıca kredi kuruluşları ve finansal kuruluşların kendi aralarında doğrudan doğruya veya en az beş banka tarafından kurulacak şirketler vasıtasıyla yapacakları her türlü bilgi ve belge alışverişi bu hükmün dışındadır (Resmi Gazete, 2005).

olan ters seçim sorununa çözüm getirilmesi amaçlanmaktadır. KKB'nin Kredi Referans Sistemi üzerinden paylaşımına sunduğu tüketici bilgileri kapasitesi sektör hacminin yaklaşık %97'lik bölümünü içermektedir.

MİDES- Müşteri İtirazları Değerlendirme Sistemi: MİDES olarak adlandırılan sistem, kredi kullanıcılarının Kredi Referans Sistemi (KRS) bünyesinde paylaşılan bilgilerine itiraz etmelerine ve itirazlarına kısa sürede yanıt almalarına, üyelerin de diğer üye bilgilerinin "anlaşılır" olmaması durumunda "ek bilgi" talebine olanak sağlayan bir sistemdir. MİDES aracılığıyla asimetrik bilgi çerçevesinde ters seçim sorunu dikkate alınarak bankalarda kayıtları olumsuz çıkan müşterilerin tekrar değerlendirilmesi söz konusu olmaktadır.

SABAS-Sahte Bilgi/Belge/Beyan/Başvuru Alarm Sistemi: SABAS olarak adlandırılan sistem, genel anlamda, belirlenen kötü amaçlı girişimlere ait her türlü bilginin ve bunlarla ilgili olarak üye ve/veya birey bazında doğmuş ve doğabilecek olan risk unsurunun, tanımlanmış kurallara, prensiplere ve standartlara oturtulmuş bir disiplin içinde mali sektör genelinde paylaşılmasına olanak sağlayan bir sistemdir. SABAS ile asimetrik bilgi dahilindeki genel sorunların tamamına çözüm getirilmesi amaçlanır. Negatif nitelikteki bilgileri içeren SABAS esasen müşterinin mali suçlarla ilgili sicil kaydının tutulduğu bir veritabanıdır.

LKS-Limit Kontrol Sistemi: KKB'nin hayata geçirmiş olduğu Limit Kontrol Sistemi (LKS) "online/real-time" ortamda çalışan dünyadaki ilk ve tek kredi bürosu sistemidir. Sistem, kredi kartı hesapları için bilgi paylaşımı sağlamaktadır; tüm bireysel ve kurumsal kredi hesaplarının "online/real-time" bazda paylaşımı için her türlü altyapıya sahiptir.

Kredi kartı kuruluşu konumundaki tüm KKB üyesi kuruluşlar, yeni bir kredi kartı hesabı açacakları veya limit güncellemesi yapacakları zaman LKS sisteminde sorgulama yaparak kişinin kullanmakta olduğu tüm kredi kartı limit bilgilerine anında erişebilmekte ve bu bilgiler doğrultusunda LKS veri tabanı'nda ve kendi sistemlerinde kredi kartı hesabı açmakta veya daha önce açmış oldukları bir hesabı güncelleyebilmektedirler.

Limit kontrol sistemi, ters seçim ve ahlaki tehlike sorunlarına müşteri kredi limitlerinin kontrol edilip gözlemlenmesini sağlayarak çözüm getirmede faydalı olmaktadır.

Aynı zamanda, bir tüketicinin, KKB üyesi olan kuruluştan aldığı ya da alacağı kredinin geri ödemesini diğer bir tüketiciye kıyasla ne ölçüde yerine getireceğini tahmin etmek amacıyla KKB tarafından "Bireysel Kredi Notu" adlı bir gösterge üretilmektedir (KKB, 2004). Söz konusu gösterge, müşteriye ait bireysel kredi raporlarının özeti olup, finansal kuruluşların karşılaştıkları kredi tayinlemesi ve ters seçim sorunlarının çözümüne katkıda bulunmaktadır.

Tablo 1. Kredi Kayıt Bürosu Aracılığıyla Sürdürülen Faaliyetlerden Bazılarına İlişkin Yıllık Veriler (Adet-Yıl)

	2006	2007	2008	2009	2010
Hesap Kaydı Sayısı	71.707.144	85.333.873	102.988.385	116.121.333	133.463.002
Kredi Kartları Portföyü Hesap Sayısı	43.209.758	49.583.489	58.021.845	62.253.559	67.797.491
Bireysel Kredi Portföyü Hesap Sayısı	16.014.688	20.336.091	25.202.322	29.727.877	35.102.631
Kredili mevduat Portföyü Hesap Sayısı	11.920.452	14.637.167	18.756.602	22.839.302	28.792.232
Konut Kredileri Portföyü Hesap Sayısı	562.246	777.126	1.007.616	1.300.595	1.770.648
Sorgulama Sayısı	49.958.098	70.666.975	104.643.467	115.477.969	161.567.648
Üye Sayısı	29	35	38	77	99
Üretilen Bireysel Kredi Notu Sayısı	25.110.547	38.693.369	66.066.818	97.753.788	137.698.115
LKS İşlem Adedi		14.462.431	15.202.559	12.185.474	14.426.485

Kaynak: KKB, 2010:8

Yukarıda sunulan istatistikler gözönünde bulundurulduğunda, KKB veritabanlarının, Türkiye finans sektörünün en önemlilerinden biri olduğu görülmektedir. Bireylerin kredi analizlerinin sağlıklı ve rasyonel bir şekilde yapılabilmesi, bireylere özgü bilgilerin tümünün incelenmesiyle mümkün olabilir. Yapılan sorgulamalar incelendiğinde üye kurumların yeni müşterilerinin yanısıra mevcut müşterilerini sorgulamak için de sistemi kullandıkları görülmektedir. İstatistikler veritabanlarının özellikle, limit arttırmalarında, ödeme performansları ve kredi risklerinin izlenmesinde yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir.

Yapılan çalışmalar ve istatistiki kayıtlar KKB'nin Türkiye'de bilgi paylaşımında yapıtaşı ve bu alanda öncü bir kuruluş olduğunu doğrulamaktadır. Bireysel kredi bürosu olarak, kuruluşundan bu yana geçen sürede gösterdiği gelişme sonucunda "bilgi paylaşımı" ile sektöre sağladığı katma değer sadece kredi riskinin asgariye indirilmesi ile sınırlı olmayıp, kötü niyetli girişimlerin de önüne geçmiştir (KKB, 2004; KKB, 2010).

35 banka, 8 finans kurumu, 53 faktoring ve 3 leasing şirketi olmak üzere toplam 99 üyeye sahip KKB'nin genel kuruluş amacı içinde veri tabanlarından farklı sektörlerdeki şirketlerin de bilgi paylaşımında bulunabilmeleri için çalışmalar sürdürülmektedir (KKB, 2010). Bilgi paylaşımı finans sektörünün geneli itibarıyla yaygınlaştırılıp arttırıldıkça asimetrik bilgi kaynaklı sorunlar daha da azalacaktır.

Ayrıca, KKB'nin bankalara sağladığı bireysel türden kredi bilgilerinin yeterli seviyede olduğu görülmekle beraber, ticari ve kurumsal türden kredi bilgilerinin henüz daha ziyade, limit, risk, takip ve tasfiye bilgisi bazında asgari seviyede kaldığı görülmektedir.

Bireysel kredi sektörüne sağladığı katkı dikkate alınarak sektörün kurumsal ve ticari ayağı için de benzer çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. KKB tarafından söz konusu amaç doğrultusunda çalışmaların sürdürüldüğü ifade edilmektedir (KKB, 2006; KKB, 2010). TCMB Risk Merkezi'nin Türkiye Bankalar Birliği'ne devrinden sonra, ticari ve kurumsal bazlı müşteri bilgilerinin veritabanlarında düzenlenerek toplulaştırılmış halde verimli bir şekilde kullanıcılara sunulacağı ve sürecin hızlanacağı düşünülmektedir.

Böylece, gerek bireysel gerekse ticari ve kurumsal bazda müşterilerin toplam kredi riski ve ödeme alışkanlıkları kısa sürede belirlenerek kredi kararı aşamasında risk faktörü gerçekçi olarak minimize edilebilme olanağına kavuşulacaktır. Sonuç olarak, bilgi paylaşımı

artıkça asimetrik bilgi kaynaklı sorunlar asgari seviyeye indirgenerek hem kurumsal hem de sektörel bazda, olası mali kayıplar en aza indirilecektir.

Bunlara ilaveten, Dünya Bankası ile Uluslararası Finans Şirketi (IFC) tarafından yayımlanan İş Ortamı (Doing Business) 2008 Raporuna göre, faaliyetleri TCMB Risk Merkezi ve KKB tarafından sürdürülen Türkiye'deki kredi izleme sisteminin, söz konusu raporda değerlendirmeye konu olan 6 kriterden 5'ini karşılayarak OECD ortalamasının üzerinde bulunduğu belirtilmiştir. Raporda incelenen 178 ülkeden sadece 21'i değerlendirmeye konu kriterlerin hepsini karşılayarak Türkiye'nin üzerinde yer almıştır (TCMB, 2007).

5.3. E-Devlet Veri Tabanları

E-devlet veri tabanları, vatandaşların özellikle demografik ya da devlet içerisinde belirli kurumlara özgü spesifik bilgilerinin tutulduğu çoğunlukla beyaz ya da pozitif nitelikteki bilgilerin bulunduğu veritabanlarıdır. Aşağıda yer alan söz konusu veritabanlarından belirli seviyede ve ancak yasal düzenleme ile yetkilendirilmiş finansal kuruluşlar faydalanabilmektedir.

Bu kapsamda, finansal kuruluşlar arasında önemli bir ağırlığı teşkil eden bankalar 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun ilgili maddelerindeki düzenlemeye göre Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS) veritabanında yer alan Kimlik ve Adres Paylaşım Sistemi'nden yararlanabilmektedir. Böylece, bankalar ile iş ve kredi ilişkisine giren müşterilerin tanınması amacıyla kimlik ve adres bilgileri söz konusu veritabanlarından temin edilmekte ve müşteri seçiminde sistimal risklerinin azaltılması mümkün olabilmektedir.

Kimlik paylaşım sisteminden alınan kimlik bilgileri yanlış beyanı önleyerek ters seçim sorununa, adres bilgilerinin güncel olarak temini ise kredi ödemezi durumda yeri bulunamayan müşterilerin tespitini sağlayarak ahlaki tehlike sorununa çözüm getirmektedir. Söz konusu veritabanlarının diğer finansal kuruluşların da faydalanabileceği şekilde düzenleme yapılması, bankaların bu konuda karşılaştığı risklerin azaltılmasına sağladığı katkıların benzerlerinin diğer kuruluşlar için de geçerli olmasını sağlayacaktır.

Aynı şekilde e-devlet veritabanları arasında, finansal kuruluşların Maliye Bakanlığı nezdinde bulunan vergi sicilleri ile ilgili faydalanabildikleri verikaynakları da bulunmaktadır. Bunlar ise müşterinin vergi sicili ve geliri hakkında bankalara fikir vermektedir.

Ayrıca, çeşitli meslek kuruluşları ile ticaret ve sanayi odalarının bankaların ve finansal kuruluşların faydalandığı ve herkesin internet aracılığıyla erişimine açık olan veritabanları bulunmaktadır. Söz konusu veritabanları genellikle ticari faaliyetleri olan müşterilerin ticari kuruluş ve sicil bilgilerinin yer aldığı bilgi kaynaklarıdır. Finansal kuruluşlar müşterileri tarafından kendilerine sunulan bilgilerin doğruluğunu buralardan teyit edebilmektedirler.

Buna ilaveten, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü tarafından gayrimenkullere ilişkin tapu kayıtlarının merkezi bir veritabanında kullanıcıların hizmetine sunulması ile ilgili bir proje yürütülmektedir. Söz konusu veritabanı hizmete sunulduğunda, bankalar ve değerlendirme şirketleri kredilere konu olan gayrimenkullerin kayıtlarına bilgi işlem merkezleri aracılığıyla ulaşarak daha net ve doğru bilgilere ulaşma imkanına kavuşacaklardır (TKGM, 2011). Benzer uygulamalar, maddi işlemler ile ilgili davaların yürütüldüğü mahkeme ve icra kayıtlarına ilişkin veritabanlarının bankalar veya ilgili kullanıcıların paylaşımına açılması için de önerilebilir.

E-devlet uygulamalarının yaygınlaştırılması, ticaret ve sanayi odaları ile meslek kuruluşları gibi kuruluşların hizmetlerinin dijital ortama aktarılması, sonrasında bu bilgilerin finansal kuruluşlar ile gerektiği ve ihtiyaç duyulduğu ölçüde paylaşılması küreselleşen dünyada e-devlet, e-bankacılık hizmetlerinin geldiği nokta dikkate alındığında daha mesnetli ve sağlıklı değerlendirme yapılmasını sağlayarak asimetrik bilgi sorununun giderilmesine katkıda bulunacaktır.

Bu amaçla, günümüzde bilgi teknolojilerinin ulaştığı seviye ile beraber artan riskler sonucunda oluşan finansal çalkantılar göz önüne alındığında, bahse konu uygulamaların yaygınlaştırılması ve sisteme ilişkin hukuki ve teknik alt yapının hazırlanmasının önem arz ettiği görülmektedir.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Bankalar diğer işletmelerden farklı olarak girdisi para ve bilgi olan işletmelerdir. Fon ticareti ile iştigal eden söz konusu kurumların yaşadığı en büyük sorunlardan biri asimetrik bilginin varlığı ile yaşadıkları problemlerdir. Günümüzde, teknolojik gelişmelerin bilgi işlem tekniklerine yansması, bankaların asimetrik bilgi neticesinde doğan ters seçim, ahlaki tehlike ve kredi tayinlaması gibi sorunlarının çözümüne önemli derecede katkı sağlamaktadır. Bankalar ile çeşitli özel, kamu ve meslek kuruluşları arasında bilgi paylaşımının sağlandığı ortak veritabanlarına ilişkin uygulamalar buna en iyi örneği teşkil etmektedir.

Türkiye’de bankacılık sektöründe asimetrik bilginin çözümünü hedefleyen ve çeşitli kaynaklardan toplanan bilgilerle oluşturulan ortak veritabanlarına ilişkin uygulamalar ilk olarak 1951 yılında Merkez Bankası Risk Merkezi tarafından başlatılmış olup, söz konusu uygulamalara 1995 yılında Kredi Kayıt Bürosu’nun kurulmasıyla devam edilmiştir. Bunlara, çalışmamızda bahsi geçen kamu kurum ve meslek kuruluşları tarafından bankaların paylaşımına sunulan e-devlet ya da benzeri veritabanlarını da ilave etmek gerekir.

Kredi bürolarının dünyadaki uygulamaları dikkate alındığında, müşterilerin negatif bilgileri yanında, özel ve kamu bazlı birçok kaynaktan faydalanarak mali, demografik, mahkeme, icra ve tapu kayıtlarına varanede çeşitli bilgileri veritabanlarında toplayıp işlemek suretiyle üyelerinin paylaşımına sundukları göze çarpmaktadır. Türkiye’de de bu yönde adımlar atılması amacıyla, Merkez Bankası nezdinde bulunan Risk Merkezinin Türkiye Bankalar Birliği’ne devredilmesi ile ilgili yapılan yasal düzenleme neticesinde, bilgi paylaşımının daha da gelişkin bir yapıya ulaştırılmasının hedeflendiği görülmektedir. Bu amaçla, TCMB Risk Merkezi’nin Türkiye Bankalar Birliği’ne devrinden sonra, ticari ve kurumsal bazlı müşteri bilgilerinin veritabanlarında düzenlenerek toplulaştırılmış halde verimli bir şekilde kullanıcılara sunulması bankaların ve finans sektörünün geneline önemli derecede yarar sağlayacaktır.

Ayrıca bilgi paylaşımının finans sektöründe çeşitli alt sektörler itibarıyla yaygınlaştırılıp artırılması, veritabanlarında toplanan bilginin artışı sağlayacağından tüm finans sektörü için faydalı olacaktır.

Bu çerçevede, günümüzde finans sektörünün artan riskleri ve yaşanan krizlerde asimetrik bilginin etkisi gözönüne alınarak söz konusu veritabanlarına ait alt yapıların geliştirilmesine, bankacılık ve finans sektörünün ihtiyaçlarına güncel bilgilerle ve hızlı bir şekilde cevap verebilecek yapılanmaya yönelik çalışmalara hız verilmelidir. Böylece Türk Bankacılık sektöründe karşılaşılan asimetrik bilgi bazlı sorunların asgari seviyeye çekilmesine katkıda bulunulacaktır. Sonuç olarak, bilgi paylaşımı arttıkça asimetrik bilgi

kaynaklı sorunlar asgari seviyeye indirgenerek hem kurumsal hem de sektörel bazda, olası mali kayıplar en aza indirilebilecektir.

KAYNAKÇA

- AKERLOF, George A. (1970), “The Market for “Lemons”: Quality, Uncertainty, and the Market Mechanism " The Quarter journal of Economics, Vol.84, No:3, August
- ALP, Salih (2010), “Avusturya Okulu Bilgi Teorileri ve E-Ticaret Çerçevesinde Akerlof’un Limon Piyasa Modelinin Değerlendirilmesi”, Eskişehir Osmangazi Ün. İİBF Dergisi, Nisan, Sayı: 5, Cilt:1, Eskişehir
- ARAS, Güler ve Alövsat Müslümov (2004), “Kredi Piyasalarında Asimetrik Bilgi ve Bankacılık Sistemi Üzerindeki Etkileri”, İktisat, İşletme-Finans Dergisi, Sayı:222, Ankara
- BANKACILIK DENETLEME VE DÜZENLEME KURUMU (BDDK) (2003), “Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetlerinin Azaltılması”, MSPD Çalışma Raporları, Özel Sayı, Kasım, Ankara
- CENGİZ, Vedat (2010), “Finansal Piyasalarda Bilgi Problemlerinin Çözümünde Bankaların Rolü”, The Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management, Volume: V- I, Spring, Kocaeli
- ERDOĞAN, Meltem (2008), “Bankacılık Sektöründe Asimetrik Bilgi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Nisan, Kütahya
- FİDAN, Mehmet Maşuk (2011), “KOBİ Kredi Piyasasında Asimetrik Bilgi ve Ahlaki Tehlike: Laleli Örneği”, Maliye Finans Yazıları, Yıl:25, Sayı:90, Ocak
- JAFFEE, Dwight M. - Thomas Russell (1976) “Imperfect Information, Uncertainty and Credit Rationing”, Quarterly Journal of Economics, Volume 90, No: 4, November
- JAPPELLI, Tullio ve Marco Pagano (1999a), “Information Sharing, Lending and Defaults: Cross-Country Evidence”, Centre for Studies in Economics and Finance, Working Paper:22, May, Fisciano
- JAPPELLI, Tullio ve Marco Pagano (1999b), “Information Sharing in Credit Markets: International Evidence”, Red de Centros de Investigacion Banco Interamericano de Desarrollo (BID,) Documento de Trabajo R-371, June, Washington
- KARAPETYAN, Artashes ve Bogdan Stacescu (2009), “Information Sharing and Information Acquisition in Credit Markets”, European Banking Center Discussion, Paper No: 2009-07S, 23 February, European Banking Center
- KARAHAN, Özcan (2006), “Asimetrik Bilgi ve Para Politikasının Etkinliği”, Yönetim ve Ekonomi, Cilt:13, Sayı:2, Celal Bayar Ün., İ.İ.B.F, Manisa
- KREDİ KAYIT BÜROSU (KKB) (2004), “Kredi Kayıt Bürosu Kavramını Türk Finans Sektörü ile Buluşturan Kurum: Kredi Kayıt Bürosu A.Ş.”, Bankacılar Dergisi, İstanbul
- KREDİ KAYIT BÜROSU (KKB) (2010), KKB A.Ş. 2010 Faaliyet Raporu, İstanbul
- KREDİ KAYIT BÜROSU (KKB) (2011), “Kredi Kayıt Bürosu Yasal Düzenleme,

Ürünler, Tarihçe, Faaliyet Konusu”, <http://www.kkb.com.tr>, Erişim Tarihi:15.09.2011

- MISHKIN, Frederic S. (1991), “Asymmetric Information and Financial Crisis: A Historical Perspective”, Chapter in NBER book Financial Markets and Financial Crises, Editor: R.Glenn Hubbard, Conference held March 22-24, Published in 1991 by the National Bureau of Economic Research, Working Paper, No: 3400
- MISHKIN, Frederic S. (1994), “Preventing Financial Crises: An International Perspective”, NBER (National Bureau of Economic Research) Working Papers Series, Working Paper No: 4636
- MISHKIN, Frederic S. (1996), “Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective”, NBER (National Bureau of Economic Research) Working Papers Series, Working Paper No: 5600, USA
- MISHKIN, Frederic S. (1997), “The Causes and Propagation of Financial Instability: Lessons for Policy Makers”, Erişim Tarihi: 27.07.2011, <http://www.kc.frb.org/publicat/sympos/1997/pdf/s97mishk.pdf>
- MISHKIN, Frederic S. (2001), “Financial Policies and The Prevention of Financial Crises in Emerging Market Countries”, NBER (National Bureau of Economic Research) Working Papers Series, Working Paper No: 8087, January, USA
- MISHKIN, Frederic S. ve Philip E. Strahan (1999), "What Will Technology Do To Financial Structure?", NBER (National Bureau of Economic Research) Working Paper, No:6892
- OKUYAN, H. Aydın (2009), “The Effect of Assymetric Information on Turkis Banking Sector and Credit Markets”, Paper presented at EconAnadolu 2009: Anadolu International Conference in Economics June 17-19, Eskişehir
- PADILLA, Jorge A. ve Marco Pagano (1999), “Sharing, Default Information as A Borrower Discipline Device”, Centre for Studies in Economics and Finance, Working Paper:21, July, Fisciano
- RESMÎ GAZETE (2005), “Bankacılık Kanunu”, Kanun No: 5411, Kabul Tarihi: 19 Ocak, Yayım Tarihi: 1 Ocak 2005, Sayı : 25983 (Mükerrer)
- RESMÎ GAZETE (2011), “6111 sayılı Kanun ile TBB nezdinde Risk Merkezi'nin kurulmasını düzenleyen ve 13 Şubat 2011 tarihinde kabul edilen Kanun”, 25 Şubat 2011 tarih, Sayı:27857 (Mükerrer)
- STIGLITZ, Joseph E. ve Andrew Weiss (1981), “Credit Rationing in Markets with Imperfect Information”, The American Economic Review, Volume 71, Issue:3, June
- ŞEN, Ali (2006), “Asimetrik Bilgi – Finansal Kriz İlişkisi”, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:14, Nisan, Kütahya
- ŞİMŞEK, Salih ve Adem Karakaş (2007), “Asimetrik Bilgi – İktidar ve Kurumsal Düzenleme Üzerine”, TUHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Cilt:20, Sayı:4-5, Kasım 2006/Şubat 2007
- TAPU VE KADASTRO GEN. MÜD.(TKGM) (2011), Tapu ve Kadastro Modernizasyon Projesi-Gayrimenkul Değerinin Belirlenmesi ve Kayıt Altına Alınması Bileşeni, Ankara

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 33 Kasım – Aralık 2012

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

- TUMAY, Meltem (2009), “Asymmetric Information and Adverse Selection in Insurance Markets: The Problem of Moral Hazard”, Yönetim ve Ekonomi, Cilt:16, Sayı:1, Celal Bayar Üniv., İ.İ.B.F., Manisa
- TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB) (2002), Risk Merkezi Hakkında Basın Duyurusu, Sayı: 2002:78, 24 Eylül, Ankara
- TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB) (2007), Finansal İstikrar Raporu, Sayı:5, Kasım, Ankara
- TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB) (2011), Finansal İstikrar Raporu, Sayı:12, Mayıs, Ankara